

УДК 340.12

Кропінова С.А. студентка спеціальності 081 Право
Науковий керівник: Наливайко І.О., асистент кафедри публічного права
(Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», м. Дніпро, Україна)

ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА: СУТНІСТЬ, ФУНКЦІЇ ТА МЕТОДОЛОГІЯ

Теорія держави і права вивчає основні поняття та принципи, що визначають природу держави і права, їхню роль у суспільстві та вплив на соціальну практику. Її мета — розуміти закономірності розвитку держави і права та їхній взаємозв'язок з іншими суспільними явищами, формуючи базові юридичні поняття [1, 584 с.]. Це суспільна наука, що вивчає структуру та роль держави і права, взаємодіючи з філософією, соціологією та політологією. Вона є основою для всіх галузей права. Як зазначив заслужений суддя України Микола Олійник: «Теорія держави і права — це фундаментальна наука, без якої неможливо зрозуміти закони». Теорія має подвійний характер, досліджуючи державу і право у їх єдності: держава забезпечує правопорядок, а право обмежує її, закріплюючи верховенство прав людини (ст. 8 Конституції України) [2].

Предмет теорії держави і права охоплює три основні складові: сутність права і держави, загальні закономірності та систему юридичних понять. Сутність права і держави полягає у їхніх особливих якостях: право закріплює норми поведінки, а держава володіє політичною владою над населенням. Загальні закономірності відображають необхідний зв'язок держави та права із суспільством, хоча їх прояв залежить від конкретних умов. Система юридичних понять включає ключові концепції (право, держава, суверенітет тощо), що є основою для юридичної науки і практики [1, 584 с.].

Функції загальної теорії держави і права визначають основні напрями її впливу на державно-правову дійсність та розвиток юридичної науки. Серед основних функцій виділяються: пізнавальна (гносеологічна), евристична, наукове передбачення, допомога практиці та ідеологічно-виховна. Пізнавальна функція спрямована на розширення знань про державно-правові явища, їхні форми, принципи та інститути, що забезпечує фундамент для юридичної освіти і підготовки правників. Евристична функція полягає у виявленні закономірностей розвитку держави і права, що дозволяє формувати певні закономірності в праві та державному управлінні. Функція наукового передбачення забезпечує прогнозування майбутніх змін у державно-правовій системі, виявляючи можливі проблеми та напрямки розвитку, які відповідають інтересам суспільства. Функція допомоги практиці сприяє вирішенню конкретних юридичних питань, вдосконаленню законодавства та практичного застосування норм права. Ідеологічно-виховна функція спрямована на формування правової культури, популяризацію ідей верховенства права, поваги до законів і прав людини, що є основою правової держави [1, 584 с.].

Теорія держави і права також виконує узагальнюючу, інтеграційну та методологічну функції. Узагальнююча функція систематизує висновки інших юридичних дисциплін, узагальнює знання про соціальні норми, формування права та причини виникнення держави. Інтеграційна функція об'єднує юридичні явища та положення інших юридичних наук у загальнотеоретичні поняття, а методологічна функція забезпечує основу для досліджень інших юридичних наук і сприяє ефективній законотворчій та правозастосовній діяльності [1, 584 с.].

Методологія та методи в дослідженні держави і права відіграють ключову роль у розкритті та систематизації знань, а також у формуванні наукової картини правової

реальності. Метод — це спосіб пізнання, за допомогою якого формуються наукові гіпотези і перевіряється їх доказовість. Методи в правознавстві забезпечують розуміння специфіки правових явищ і їх відображення через систему юридичних понять. Методологія правознавства охоплює загальний підхід, загальнонаукові методи, спеціальні методи та власні правові методи [2].

Методологія дослідження держави і права базується на загальних (філософських) підходах і конкретних методах, які разом формують цілісну систему пізнання правової реальності. Загальний (філософський) підхід виступає світоглядною основою правознавства, задаючи базовий напрямок дослідження [1, 584 с.]. Наприклад, діалектичний підхід вивчає державно-правові явища як динамічні процеси, пов'язані з економічними, політичними та культурними чинниками, що забезпечує всебічний аналіз їх розвитку. Водночас метафізичний підхід розглядає правові явища у статиці, відстороненими від зовнішніх впливів, зосереджуючись на їхній природі та специфіці.

Сукупність методів — загальнонаукових, спеціальних та власне правових — становить набір інструментів для формування державно-правових знань. Серед новітніх підходів виділяються феноменологічний метод, що описує базові, самоочевидні структури, які передують правовим нормам, і герменевтичний підхід, який зосереджується на інтерпретації права з урахуванням історичного та культурного контекстів [2].

Ефективне використання методології у правознавстві залежить від балансу між філософськими підходами та формалізованими методами, що сприяє повноті та глибині дослідження державно-правової реальності. Загальна теорія держави і права є обов'язковою дисципліною для студентів юридичних факультетів, що забезпечує базові знання та формує професійні якості майбутніх правників. Вона вивчається на першому курсі та є фундаментом для подальшого навчання, оскільки охоплює основні державно-правові поняття і категорії, розвиває юридичне мислення та культуру.

Список використаних джерел:

1. Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. Харків: Право, 2009. 584 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI_2009/TEorijaDerjav_2009.pdf

2. Жаровська І. М. Теорія держави і права як фундаментальна та світоглядна дисципліна. Часопис Київського університету права. Київ, 2016. URL: http://jnas.nbu.gov.ua/j-pdf/Chkup_2016_3_4.pdf